

'PIETMENEER'

Het leven en lijden van Pieter Hendrik Meekhoff Doornbosch (1870-1931)

Jelle Hagen

Na het overlijden van Pieter Hendrik Meekhoff Doornbosch bezochten een paar opgeschoten jongens de begraafplaats te Baflo en liepen in de richting van de grafkelder van de familie Doornbos. De daar werkzame hovenier zag de jongens aankomen en verborg zich achter de grafkelder. Door een opening aan de voorkant van de grafkelder riep een van de jongens: Pietmeneer - zo werd hij in Baflo genoemd - Pietmeneer, je moet komen, want er zijn wichter in het dorp. Door de tegenoverliggende opening antwoordde toen de hovenier met een grafstem: Mooi, dan kom ik er aan. De jongens schrokken zich lam en zijn hals over kop weggerend. Hoewel P. H. Meekhoff Doornbosch al 65 jaar dood is, doen er nog steeds verhalen - zoals het bovenstaande verhaal - over hem de ronde. Er is echter nooit serieus onderzoek gedaan naar Meekhoff Doornbosch. Dat was voor mij een belangrijke aanleiding om me te verdiepen in het leven van deze man. Dit artikel is het resultaat van mijn onderzoek.

Pieter Hendrik Meekhoff Doornbosch werd op 20 augustus 1870 geboren in Rasquert¹. Hij was een zoon van Jan Doornbosch en Anna Schuiringa. Behalve Pieter Hendrik werden er in het gezin nog drie kinderen geboren. Twee daarvan stierven binnen enkele weken. Slechts één bleef in leven: Catharina Wilhelmina Johanna, geboren op 27 mei 1878².

Meekhoff Doornbosch kwam uit een welvarend milieu. Zijn grootvader was één van de 'dikste' boeren in de provincie. Zijn vader hoefde niet te werken voor zijn geld en ontpopte zich als beroepsbestuurder. Hij was o.a. burgemeester van Baflo (1865-1903), voorzitter van het waterschap Hunsingo (1884-1908) en lid van Provinciale Staten van Groningen. Maar ook hier ging het oude gezegde op dat geld niet gelukkig maakt. Meekhoff Doornbosch had een ongelukkige jeugd. In zijn brieven liet hij zich dan ook negatief uit over zijn ouders en zijn opvoeding. Op 30 september 1908 schreef hij bijvoorbeeld: *'in elk geval ben IK niet in liefde geteeld'*³. Hij vond dat zijn ouders hem volledig verkeerd opgevoed hadden. Zij hadden hem persoonlijke aandacht moeten geven, maar het enige dat ze

gedaan hadden, was: *'zorgen voor goed eten, drinken en slapen'*⁴. Zijn vader noemde hij onder meer een *'schoft'*, een *'dobbelaar'* en een *'struikroover'*. En: *'was hij mijn vader niet dan verdiende hij minstens de galg of de strop'*⁵.

Over zijn moeder was hij iets milder, ook al was zij *'dom, kortzichtig, wantrouwig en boeren-hooghartig'*⁶. De hele familie moest het trouwens ontgelden bij Meekhoff Doornbosch. Hij schreef o.a.: *'Een familie te bezitten is de vloek van een menschenleven'* en: *'Wat mijne familie betreft is de dood mijn vriend'*⁷.

Meekhoff Doornbosch werd op 19 januari 1888 ingeschreven als rechtenstudent in Groningen. Uit zijn brieven blijkt dat hij daarnaast ook een aantal geschiedeniscolleges volgde, maar dat hij geen erg ijverige student was. In 1893 keerde hij weer terug naar zijn ouderlijk huis, zonder dat hij zijn studie voltooid had⁸.

Zijn terugkeer naar de ouderlijke woning viel ongeveer samen met het begin van zijn activiteiten als brievenschrijver. Hij correspondeerde met velen, voornamelijk over de geschiedenis van de Ommelanden.

Verreweg de meeste brieven wisselde hij met Geert Aeilko Wumkes (1869-1954), een friese historicus en dominee die te Zeerijp stond toen zij in 1902 bevriend raakten. Later werd Wumkes dominee in Sneek en in 1924-1941 was hij hoofd van de provinciale bibliotheek van Friesland. Wat beiden tot vrienden maakte en wat de vriendschap voor een groot deel in stand hield, was hun liefde voor de geschiedenis van de Ommelanden. Meekhoff Doornbosch schreef daarover in zijn eerste brief aan Wumkes: *'Sedert 1895 heb ik steeds moeten zoeken naar iemand die werkelijk liefde voor de locale geschiedvorsching toonde ... Wanneer ik mij niet vergis dan heb ik dien in U gevonden'*⁹. Hun vriendschap kende een vliegende start. Later ontstond er wel verwijdering tussen de beide mannen, maar toch is Wumkes altijd Meekhoff Doornbosch' boezemvriend gebleven. Meekhoff Doornbosch schreef hem over hun vriendschap: *'Tegenover jou raak ik nooit uitgepraat ... Eén op de wijde wereld is toch waarlijk niet teveel; overigens gevoel ik mij balling, vergeten burger'*¹⁰.

In zijn brieven komt Meekhoff Doornbosch naar voren als een intelligente man met een grote culturele belangstelling. Omdat hij een zoon van welgestelde ouders was, hoefde hij niet te werken voor zijn brood. Daardoor kon hij zich na het afbreken van zijn studie wijden aan zijn grootste hobby: het doen van historisch onderzoek, of exacter geformuleerd: het verzamelen van historische informatie over de geschiedenis van de Ommelanden.

In de jaren '90 - daarna was de fut eruit was hij zeer actief op dat terrein. Hij was voortdurend op pad en kopieerde o.a. handschriften en maakte afgietsels van opschriften op torenklokken. Op zoek naar deze opschriften heeft hij naar eigen zeggen ongeveer 120 torens beklommen¹¹. Aan het eind van zijn leven hield hij zich voornamelijk bezig met genealogisch onderzoek. Van de bevlogenheid van de eerste tijd was toen echter niets meer over, want hij deed dit

werk uitsluitend voor het geld¹².

In de herfst van zijn leven was hij nog één van de oprichters van de historische vereniging *Stad en Lande*. Naar aanleiding van een ingezonden brief van zijn hand van 28 december 1921 werd Meekhoff Doornbosch samen met dr. R. H. Boerma door het bestuur van de *Grunneger Sproak* uitgenodigd om mee te denken over de oprichting van een historische afdeling. In augustus 1923 werden de statuten van de Grunneger Sproak gewijzigd, waarna de historische afdeling opgericht kon worden. Uit deze afdeling zou later de historische vereniging Stad en Lande ontstaan. Meekhoff Doornbosch liet zich in januari 1924 niet positief uit over de vereniging-invoering: *'Drie personen en ik zullen een reglementje ontwerpen en dan, ja dan zal de Stad wel weer zegevieren. De haaien waren ons eeuwen te glad af ... Een klein Ommelander klubje ... blijft nog altijd een lievelingsdenkbeeld, maar wij gaan nu op een anderen weg eerst voort'*¹³. Toch trad hij toe tot het eerste bestuur en bleef hij gedurende een aantal jaren bestuurslid¹⁴. Meekhoff Doornbosch heeft weinig gepubliceerd. Hij was veel meer een verzamelaar dan een onderzoeker of schrijver. Daarover schreef hij aan Wumkes (die een zeer produktief schrijver was): *'Het verbaast mij altijd dat gij zoo gemakkelijk iets kunt weglaten al is het ook zeer interessant. Nooit zou ik zulks over mijn hart kunnen krijgen. Bronnen verzamelen is mijn grootste genot. Aan de uitwerking hecht ik minder ... indien ik het maar weet'*. Hij wilde *'alles verzamelen, wat aan ondergang bloot stond'* en beschouwde dat als zijn roeping. Daarnaast gaf het verzamelen zin aan zijn bestaan: *'t Is mijn levensideaal; al mijn onvermoeid werken, snuffelen en verzamelen is daarop gericht om te toonen aan den nazaat, niet uit eerezucht, maar uit liefde voor mijn grond, dat ik niet tevergeefs geleefd en gewerkt heb'*. Mr. J. A. Feith, rijksarchivaris van Groningen, typeerde hem terecht als een *'liefhebber der oudheden'*¹⁵.

Meekhoff Doornbosch hield zich ook bezig met archivalistische werkzaamheden. In 1895 deed hij onderzoek in het archief van het Winsumer- en Schaphalsterzijlvest. Hij kreeg toegang tot dit archief via zijn vader, die voorzitter was van het waterschap Hunsingo, de rechtsopvolger van het genoemde zijlvest. In 1898 gaf het waterschap hem de opdracht om het oud en nieuw archief te inventariseren, zonder betaling overigens. De inventaris - een lijvige boekwerk van ruim 440 pagina's kwam pas in 1905 gereed. Erg leuk vond hij het inventariseren niet: *"t is een vervloekt werk, 't hangt mij de keel uit"*¹⁶ en dat verklaart waarschijnlijk waarom het zo lang duurde voordat deze inventaris voltooid werd. Achteraf kunnen we constateren dat de inventaris, de *Catalogus der archieven der zijlvestenijen en dijkrechten, welke thans het waterschap Hunsingo vormen* de belangrijkste publikatie van zijn hand is geweest.

Voor het verrichte werk kreeg hij achteraf een kleine vergoeding. Bovendien 'benoemde' het waterschap hem in 1906 tot 'archivaris'. Dat was een lege titel, zonder beloning en vaste werkkring. Na de dood van zijn vader (op 22 februari 1909) verflauwde het contact met Hunsingo snel. Nog één keer, in 1921, klopte Meekhoff Doornbosch bij Hunsingo aan, omdat hij geldgebrek had. Het waterschap gaf hem opdracht om notulen van vergaderingen van het hoofdbestuur en de gecommiteerden toegankelijk te maken. Het door Meekhoff Doornbosch gemaakte systeem bleek in de praktijk vrijwel onbruikbaar te zijn.

Meekhoff Doornbosch was samen met zijn vader directeur van een veeverzekeringsmaatschappij, die in 1895 door zijn vader opgericht was. Meekhoff Doornbosch was maar zelden op kantoor. Vanaf 1908 nam hij dit werk echter veel serieuzer, omdat deze maatschappij hem een redelijk inkomen leek te kunnen garanderen. Het werk voor deze maatschappij verrichtte hij puur om den brode, want hij haatte het:

*'thans leef ik van zoo'n rotzaakje, waarvoor ik niet de minste liefde of achting heb', en: 'mijn gansche leven zal in die rotzaak verstikken'*¹⁷.

In de periode voorafgaand aan de Eerste Wereldoorlog ging het niet slecht met de zaak, ondanks het feit dat Meekhoff Doornbosch weinig zakelijk talent bezat. Maar tijdens de oorlog kwam de omslag en in 1921 moest hij de maatschappij van de hand doen omdat hij bijna failliet was¹⁸.

Als historicus, archivaris en zakenman is Pieter Hendrik Meekhoff Doornbosch grotendeels mislukt. Dat kwam mede omdat hij geestelijk niet sterk was. In 1894 moest hij al een dokter bezoeken omdat hij last had van zijn hoofd en leed aan hartkloppingen. In 1903 schreef hij: *'overspanning van mijn hoofd zal wel steeds mijn grootste struikelblok blijven'*¹⁹. Hij was een emotionele en labiele man met een moeilijk karakter: driftig, humeurig, hooghartig en wantrouwig ten opzichte van de mensen²⁰. Tijdens zijn leven kreeg hij enige keren grote psychische problemen.

De eerste geestelijke crisis vond plaats in periode 1903-1904. Zijn vader werd beschuldigd van het verduisteren van geld en raakte in een rechtszaak verwickeld. De schande die hij daarmee over de familie bracht, vrat aan Meekhoff Doornbosch. Maar nog veel ingrijpender was, dat zijn vader veel geld verloren had door speculatie te beleggen. Meekhoff's financieel zo zeker en comfortabel lijkende toekomst²¹ was daarmee ineens onzeker geworden. *'Ik leef alle dagen op een vulkaan'* was een uitdrukking die hij vaak gebruikte in brieven uit deze tijd. *'Mijn leven, mijn karakter hebben ze (de tegenstanders van zijn vader, jh) reeds verpest'* en: *'haat tegen de mensen, haat tegen de maatschappij ... is het resultaat van den arbeid mijns vaders'*. *'De energie van vroeger heb ik niet meer en mijn geheugen is ontzaglijk minder geworden ... mijne ... zenuwachtige levenswijze heeft daaraan veel kwaad gedaan'*²².

Deze affaire schokte zijn toch al niet sterke zenuwen. Vanaf deze tijd schreef hij regelmatig dat zijn werkkraft gebroken was. Ook maakte hij zich na deze periode voortdurend zorgen over zijn inkomen. In de laatste tien jaar van zijn leven klaagde hij zelfs over armoede. Echte armoede heeft Meekhoff Doornbosch echter niet geleden. Weliswaar was hij gedwongen een aantal boeken uit zijn zeer omvangrijke bibliotheek te verkopen, maar hij ontving regelmatig wat geld van zijn familie en in ieder geval was hij tot zijn dood financieel in staat een aardig huisje aan de haven van Baflo te bewonen²³.

In 1913 kreeg hij zijn tweede grote inzinking. Dit keer ging het om een vrouw. Meekhoff Doornbosch was een 'liefhebber der vrouwen', hoewel hij nooit trouwde. In Baflo vertelt men nog steeds het verhaal, dat hij regelmatig dames van lichte zeden uit Groningen liet komen om in zijn seksuele behoeften te voorzien. In Pieter Hendrik's brieven is over vrouwenaffaires heel weinig te vinden. Dat is niet verwonderlijk, want in die tijd schreef men niet over dat soort dingen. Wumkes schreef er na de dood van Meekhoff Doornbosch dit over: *'Ongehuwd hield hij zich gaarne op met vrouwen, wat hem in vele moeilijkheden bracht'*²⁴. En Meekhoff Doornbosch zelf schreef in 1903: *'Ik houd veel van vrouwen'*²⁵.

Mogelijk al in 1907 kreeg Meekhoff een relatie met een zekere mej. B. Wolf, een katholiek meisje uit Groningen. Zij wilde graag met hem trouwen en was bereid daarvoor van kerk te veranderen. Wumkes raadde die stap sterk af en adviseerde om de relatie te beëindigen, omdat Meekhoff Doornbosch niet in staat was haar te onderhouden²⁶. Deze verbrak de verkering echter niet, want: *'nog nooit heb ik zoo'n vrouwelijk kind ontmoet, waarmede ik zoo goed kan opschieten'*²⁷.

In 1910 maakt de relatie de eerste crisis door - Meekhoff Doornbosch had het met een andere vrouw aangelegd²⁸ - maar de

verkering bleef bestaan.

De grote crisis kwam in 1913. Zijn vriendin bleek zwanger van hem te zijn en ze besloot bij hem in te trekken. In blinde paniek vluchtte Meekhoff Doornbosch weg naar Sneek, naar Wumkes. Hij dook onder in de pastorie zonder dat zijn vriendin wist waar hij was. Meekhoff's boekhouder - hij hield kantoor aan huis - schreef hem enige dagen later, *'dat ze het zaakje had weg laten maken, en haast was leeg geloopt'*²⁹. Met andere woorden: ze had abortus laten plegen³⁰, wat toentertijd strafbaar was en meestal op medisch onverantwoorde wijze plaatsvond. Mogelijk is deze abortus door Meekhoff Doornbosch betaald, want kort daarvoor had hij haar vijfhonderd gulden gegeven. Na een paar dagen wachten verliet zijn vriendin de woning van haar gevluchte minnaar.

Deze affaire liet diepe sporen achter bij Meekhoff Doornbosch: *'Krenking van denkvermogen scheen niet verre'*³¹.

Maar de zaak kreeg nog een staartje. In juli 1913 bleek ze in ondertrouw gegaan te zijn met een katholieke man uit Groningen. Plotseling had Meekhoff Doornbosch veel spijt dat hij haar kwijt was. Hij schreef: *'Ik heb een razende last, daar ik niet kan dulden, dat een ander haar heeft en vandaar mijne hoofdpijnen'*³². Wumkes waarschuwde hem: *'Ik wil je dit wel zeggen, wanneer je connecties aanknoopt met een gehuwde vrouw, ik je huis niet meer betreed'*³³. Meekhoff Doornbosch liet haar verder met rust, maar deze affaire gaf zijn zenuwen wel een knauw. Acht maanden later schreef hij, terugkijkend op deze crisis: *'Vaak vraag ik mij af: waarvoor leef ik en dan weet ik het zelf niet. Ik gevoel mij ongelukkig en heb niet den wil om mij te verzetten'*³⁴.

De zwaarste crisis vond plaats in 1921. Zijn veeverzekeringsmaatschappij stond op het punt failliet te gaan en daardoor raakte Meekhoff Doornbosch volledig in de war. Op 1 maart 1921 schreef hij aan Wumkes: *'Ik ben rampzalig ongelukkig en sta aan den*

*rand van den afgrond. Gij ziet mij nooit op de wereld terug en mijn hoofd is geheel van streek en eindigt met krankzinnigheid. Oh, wat ben ik ongelukkig en mijn hoofd is doodziek*³⁵. In zijn verwarring begon hij alles uit zijn huis te slepen, alsof de wereld zou vergaan. Wumkes greep meteen in en nam de zwaar overspannen Pieter Hendrik mee naar Sneek. Later schreef Meekhoff Doornbosch daarover: *'Ate (Wumkes' zoon, jh) en ik waren één oogenblik jou beide jongste kinderen*³⁶. Doktoren schreven Meekhoff Doornbosch enige maanden strikte rust en lange wandelingen voor. Hij slaagde erin zijn bedrijf te verkopen, waarna hij geestelijk weer langzaam herstelde.

In de laatste jaren van zijn leven voerde hij weinig meer uit. Wel ging hij steeds vaker met studenten uit Groningen aan de rol, bezocht cafés en danstenten en dronk stevig. Uit zijn laatste brieven krijgt men de indruk dat hij zich goed ver-maakte. Wumkes zag dat anders. Hij schreef dat zijn oude vriend *'steeds dieper zonk onder invloed van losbandige studenten*³⁷. Met zijn nieuwe vrienden maakte Meekhoff Doornbosch regelmatig tochtjes door de omgeving, achter op een motor. Op één van die tochtjes kreeg hij een verkeersongeluk, waarna hij werd overgebracht naar het Academisch Ziekenhuis in Groningen. Op 28 juli 1931 overleed Meekhoff Doornbosch in het ziekenhuis aan de gevolgen van dit ongeluk.

Noten

1. Voor de Burgerlijke Stand was de naam *Meekhoff* niets meer dan de **derde** voornaam. Pieter Hendrik gebruikte *Meekhoff* echter om zichzelf een dubbele achternaam te geven. De naam was in de familie gekomen door het huwelijk in 1807 van Pieter Hendrik's overgrootvader, Jan Cornelis Doornbosch, met Jebbina

Pieters Meekhoff. Deze Jebbina was een telg uit een aanzienlijk boerengeslacht. Via haar kwam de familie o.a. in het bezit van de grote boerderij 'Meijma'. Jebbina en Jan Cornelis kregen een zoon - de opa van Pietmeneer - die zij Pieter Hendrik Meekhoff Doornbosch noemden (bron: G. Boerma e.a. (red.), *Boerderijen in het Half-ambt* (Groningen 1992) 172-173).

2. *Familie-archief Doornbosch (1692-1930)* doos I, 'Familieregister'. Dit archief berust in het Rijksarchief in Groningen.

3. J. Ellerbroek-Wellinga, *P. H. Meekhoff Doornbosch. Inventaris van zijn persoonlijk archief 1896 - 1931. Collectie losse stukken 1567 - 1900* (Groningen 1979) inv. nr. 35, brief 30-9-1908. Ook dit archief berust in het Rijksarchief in Groningen.

4. J. Ellerbroek-Wellinga, *P. H. Meekhoff Doornbosch* inv. nr. 35, brief 29-12-1911.

5. Ibidem, brieven 10-2-1907, 30-11-1908 en 3-2-1909.

6. Ibidem, brief 3-2-1909.

7. Ibidem, brieven 23-9-1907 en 30-9-1908. Ter nuancering van deze krachtige taal het volgende: Zijn vader had met dubieuze transacties een groot deel van zijn geld er doorheen gejaagd. Daardoor kon Meekhoff Doornbosch niet zoveel meer erven. Dat was een grote schok voor hem en verklaart voor een deel de woede waarmee hij over zijn jeugd en zijn ouders sprak.

8. P. H. Meekhoff Doornbosch, *Catalogus van de archieven der zijlvestenijen en dijkrechten, welke thans het waterschap Hunsingo vormen* (Groningen 1905) VII.

9. J. Ellerbroek-Wellinga, *P. H. Meekhoff Doornbosch* inv. nr. 35, brief 26-2-1902.

10. Ibidem, brief 21-2-1907.

11. Ibidem, brieven 25-9-1903 en 4-9-1925.

12. Ibidem, brief 20-8-1926.

13. Ibidem, brief 7-1-1924.

14. Het is niet duidelijk wanneer zijn bestuurslidmaatschap eindigde. In ieder geval was hij op 7 december 1928 nog steeds bestuurslid (bron: bestuursnotulen van het archief van de vereniging Stad en Lande; dit archief berust in het gemeentearchief van

Groningen).

15. Ibidem, brieven 15-12-1904, 23-12-1904, 6-6-1907 en 23-6-1908.

16. Ibidem, brief 8-12-1903.

17. Ibidem, brieven 30-9-1908 en 4-9-1915.

18. Ibidem, brieven 2-3-1908, 30-9-1908, 3-2-1909, 10/11-1-1910, 29-12-1910, 4-9-1915, 25-4-1921.

19. Ibidem, brief 9-1-1903.

20. Ibidem, o.a. brief 3-2-1909.

21. Hij had erop gerekend f 100.000,- te erven na de dood van zijn vader. Daarmee zou hij, naar onze tijd vertaald, miljonair zijn geweest (bron: ibidem, brief 19-3-1908).

22. Ibidem, brieven 12-1-1904 en april 1904.

De voordracht is door de heer J. Hagen uitgesproken op de "Dag van de Groninger Geschiedenis" die gehouden is op 12 november 1994 in Baflo. (HKB)